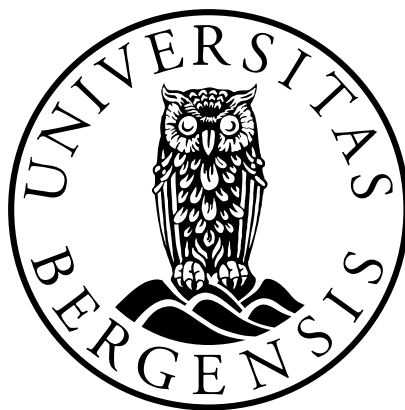

Masteroppgave i Rettsvitenskap 2016

*Forbrukerhensynets vekt ved tvister om
standardavtaler mellom forbrukere og
næringsdrivende*

Kandidatnummer:
117

Antall ord:
12 355

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

30. Mai 2016

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse.....	2
1 Innledning.....	4
1.1 Oppgavens formål og problemstilling.....	4
1.2 Begreper i oppgaven.....	5
1.2.1 Standardavtale og standardvilkår.....	5
1.2.2 Forbruker.....	6
1.2.3 Næringsdrivende.....	6
1.3 Avgrensning.....	6
1.4 Den videre fremstilling.....	7
2 Avtalerettens utvikling.....	8
2.1 Modernisering av avtaleretten - Standardavtaler.....	8
2.2 Utviklingstrekk i avtaleretten - Forbrukerhensynet.....	9
3 Standardavtalers konsekvenser for avtaleforhold.....	11
3.1 Generelle konsekvenser.....	11
3.2 Konsekvenser for styrkeforholdet mellom partene.....	12
4 Tolkning.....	15
4.1 Innledning.....	15
4.2 Rettslige utgangspunkter.....	15
4.3 Tolkning av standardavtaler.....	16
4.3.1 Tolkningsprinsipper.....	16
4.3.2 Tolkningsmomenter.....	18
4.3.3 Tolkningsregler.....	22
5 Lemping.....	28
5.1 Innledning.....	28
5.2 Rettslige utgangspunkter.....	28
5.3 Avtaleloven § 36.....	29

5.3.1	Anvendelsesområde og formål.....	29
5.3.2	Vern av den svake part.....	29
5.4	Avtaleloven § 37.....	32
5.4.1	Anvendelsesområde og formål.....	32
5.4.2	Vern av forbruker.....	33
6	De lege ferenda.....	39
	Litteraturliste.....	40

1 Innledning

1.1 Oppgavens formål og problemstilling

Standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende blir inngått i større grad i dagens samfunn, enn tidligere. Bakgrunnen for dette er moderniseringen av utsalgsstedene til næringsdrivende de siste årene. Det tradisjonelle utgangspunktet har vært at forbrukere og næringsdrivende inngår avtaler med hverandre fysisk i butikk. I dagens samfunn er utgangspunktet at avtaler mellom forbrukere og næringsdrivende inngås via internett og over telefon. Å benytte standardavtaler ved slike avtaleinngåelser er både tidsbesparende og kostnadsbesparende, for begge avtalepartene.¹

En standardisert avtale som inngås mellom en forbruker og en næringsdrivende utformes gjerne ensidig av sistnevnte. Den næringsdrivende kan da for det første utnytte sin posisjon ved å utforme en standardavtale som tilgodeser egne interesser, på bekostning av forbrukerens interesser. Forbrukeren vil til tross for det gjerne samtykke til avtalen. Dette da vedkommende ikke får tilegnet seg formuesgodet som avtalen omhandler, dersom han ikke samtykker. Videre kan den næringsdrivende utnytte sin posisjon ved å utforme en omfattende standardavtale, med et komplisert språk. Det kan resultere i at forbrukeren samtykker til avtalen, til tross for at vedkommende ikke forstår hva han samtykker til.

Oppgavens formål er å klargjøre hvordan gjeldende rett verner forbrukere i tvister om standardavtaler med næringsdrivende. Lovgiver har over en lengre periode arbeidet med å styrke forbrukeres posisjon i avtaletvister med næringsdrivende.² Forbrukerhensynet er derfor inkorporert flere steder i den preseptoriske avtalerettslige lovgivningen, og i avtaleloven (heretter omtalt; avtl.)³ §§ 36 og 37. Videre er forbrukerhensynet inkorporert i EUs direktiv 93/13 (heretter omtalt; EUs forbrukeravtaledirektiv)⁴. Forbrukerhensynet innebærer at rettsanvender, ved vurderingen av en avtaletvist mellom en forbruker og en næringsdrivende, skal ta hensyn til at en av partene i tvisten er forbruker. Forbrukerhensynet begrunnes blant

¹ Nisja 2003 s. 306

² Lilleholt 2014 s. 215

³ Lov av 31. Mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer

⁴ Rådsdirektiv 93/13/EØF av 5. April 1993 om urimelige vilkår i forbrukeravtaler

annet med at forbrukere har et overordnet menneskelig behov for beskyttelse.⁵ Det eksisterer eksempelvis et overordnet menneskelig behov for at forbrukeres interesser ikke undergraves av næringsdrivendes interesser i standardavtaleforhold. Videre begrunnes hensynet med rolleposisjoner i samfunnet. Samfunnet er et sosialt system, og det eksisterer et behov for å beskytte samfunnets svakeste part.^{6 7}

Problemstillingen som reises i oppgaven er hvordan forbrukerhensynet vektlegges ved tolkning, og eventuelt lemping av standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende. I oppgaven vil det tas stilling til hvilken betydning forbrukerhensynet har som tolkningsmoment ved tolkningstvister om standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende. Videre vil det tas stilling til hvilken betydning forbrukerhensynet har for resultatet av lempingstvister om standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende.

1.2 Begreper i oppgaven

1.2.1 Standardavtale og standardvilkår

Avtl. § 37 første ledd angir at det foreligger en standardavtale når avtalen inneholder ”vilkår som ikke er individuelt forhandlet”. Ordlyden indikerer at motstykket til en standardavtale er en avtale som inneholder vilkår som er individuelt forhandlet. Ut over dette gir ordlyden liten veiledning for når en avtale er å betrakte som en standardavtale. Videre eksisterer det ingen legaldefinisjon på hva som er å betrakte som et ”vilkår som ikke er individuelt forhandlet”. Sistnevnte har imidlertid liten rettslig betydning ettersom juridisk teori definerer et ”vilkår som ikke er individuelt forhandlet” som et ”kontraktsvilkår som er *utarbeidet på forhånd*, og som tilsiktes anvendt i et *ubestemt antall* fremtidige, konkrete kontraktsforhold av en *nærmere bestemt type*” – også omtalt som et standardvilkår (min kursivering).⁸

I oppgaven vil det skilles mellom begrepene ”standardavtale” og ”standardvilkår”.

Standardvilkår utgjør de ulike delene av en standardavtale. Videre kan en avtale inneholde enkelte standardvilkår uten å betraktes som en standardavtale som helhet. Vanlig språkbruk tilsier derfor at det bør skilles mellom begrepene. Videre har sontringen rettslig betydning.

⁵ Jacobsen 2003 s. 18

⁶ Jacobsen 2003 s. 18

⁷ Sistnevnte begrunnelse forutsetter at det eksisterer jevnbyrdige parter i samfunnet.

⁸ Nisja 2003 s. 302, henvises videre til Haaskjold på s. 166

Dette da det angis i forarbeidene at "[...] anvendelsesområdet for [...] § 37 bør begrenses til avtalevilkår som ikke er individuelt forhandlet".⁹ Uttalelsen fører til at dersom en tvist omhandler en avtale som inneholder standardvilkår uten å betraktes som en standardavtale som helhet, kommer avtl. § 37 kun til anvendelse på standardvilkårene i avtalen. Avtl. § 37 kommer da ikke til anvendelse på vilkårene i avtalen som er individuelt forhandlet mellom partene.

1.2.2 Forbruker

Avtl. § 37 andre ledd, jfr. forbrukerkjøpsloven (heretter omtalt; fkjl.)¹⁰ § 3 tredje ledd definerer begrepet "forbruker" som "enhver fysisk person som ikke hovedsakelig handler som ledd i næringsvirksomhet".

1.2.3 Næringsdrivende

Avtl. § 37 inneholder ingen legaldefinisjon av begrepet "næringsdrivende". EUs forbrukeravtaledirektiv art. 2 bokstav c) definerer imidlertid en næringsdrivende som "enhver fysisk eller juridisk person som i forbindelse med de avtaler som omfattes av dette direktivet, handler som ledd i sin næringsvirksomhet enten den utøves innen privat eller offentlig virksomhet".¹¹ Direktivets definisjon har overføringsverdi til begrepet næringsdrivende i avtl. § 37.¹²

1.3 Avgrensning

Oppgaven avgrenses mot individuelt forhandlede avtaler, og avgrenses derfor til standardavtaler. Videre avgrenses oppgaven både mot standardavtaler mellom forbrukere, og mellom kommersielle aktører. Den videre fremstillingen vil omhandle standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende.

En skiller mellom ensidige standardavtaler og gjensidige standardavtaler (såkalte agreed documents). Ensidige standardavtaler er avtaler utformet av den ene avtaleparten. Gjensidige

⁹ Ot.prp nr. 89 (1993-1994) s. 9

¹⁰ Lov av 21. Juni 2002 nr. 34 om forbrukerkjøp

¹¹ Uautorisert norsk oversettelse.

¹² Ot.prp nr. 89 (1993-1994) s. 7

standardavtaler er avtaler utformet av begge avtalepartene i fellesskap.¹³ Ettersom forbrukere og næringsdrivende gjerne inngår standardavtaler utformet av sistnevnte, vil hovedfokuset i oppgaven være på ensidige standardavtaler.

Den preseptoriske lovgivningen verner forbrukere i alle typer avtaletvister med næringsdrivende, herunder standardavtaletvister. Flere av de aktuelle bestemmelsene vil imidlertid kun nevnes kort i det følgende. Dette skyldes plasshensyn.

Avtl. § 37 første ledd nr. 1 – 4 regulerer de ulike stadiene i en standardavtaletvist mellom en forbruker og en næringsdrivende. Avtl. § 37 første ledd nr. 1 regulerer lempingsspørsmålet og avtl. § 37 første ledd nr. 3 regulerer tolkningsspørsmålet. De sistnevnte bestemmelsene vil av den grunn kunne bidra til å avklare oppgavens problemstilling. De vil derfor redegjøres for i det følgende. Avtl. § 37 første ledd nr. 2 og nr. 4 regulerer rettsspørsmål som ikke vil kunne kaste lys over problemstillingen. De sistnevnte bestemmelsene er av den grunn ikke av relevans for oppgaven, og vil derfor ikke redegjøres for.

Avtl. § 37 inkorporerer EUs forbrukeravtaledirektiv og supplerer avtl. § 36. Ved at EUs forbrukeravtaledirektiv er inkorporert i norsk rett har ikke direktivet direkte virkning på norske standardavtaletvister. Det aktuelle direktivet vil derfor drøftes samtidig som avtl. § 37 første ledd nr. 1 og nr. 3 i oppgaven. Avtl. § 36 har direkte virkning på norske standardavtaletvister mellom forbrukere og næringsdrivende. Sistnevnte bestemmelse vil derfor drøftes selvstendig i den videre fremstillingen.

1.4 Den videre fremstilling

I det følgende vil det først tas standpunkt til hvordan standardavtaler, og forbrukerhensynet har påvirket avtaleretten i nyere tid. Deretter vil det redegjøres for hvilke konsekvenser bruken av standardavtaler har for avtaleforhold. Videre vil det tas utgangspunkt i avtl. § 37 første ledd nr. 3, og vurderes hvilket vern en forbruker har når det gjelder tolkning av en standardavtale som vedkommende har inngått med en næringsdrivende. Deretter vil det foretas en tilsvarende vurdering knyttet opp til avtl. § 37 første ledd nr. 1 om lemping. Avslutningsvis i oppgaven vil det foretas en de lege ferenda-vurdering.

¹³ Nisja 2003 s. 303

2 Avtalerettens utvikling

2.1 Modernisering av avtaleretten – Standardavtaler

Det tradisjonelle utgangspunktet har vært at dersom to parter ønsker å inngå en avtale med hverandre blir den ene parten oppfordret til å komme med et tilbud, som den andre parten aksepterer. En individuelt forhandlet avtale blir da utformet av partene i fellesskap og signert. Det er dette typetilfellet som reguleres av avtaleloven. I dagens samfunn er utgangspunktet at parten som blir oppfordret til å komme med et tilbud har en standardavtale liggende. Den andre parten må akseptere denne avtalen, for å få tilegnet seg formuesgodet som avtalen omhandler. Dette er særlig tilfelle der forbrukere og næringsdrivende inngår avtaler med hverandre. En forbruker som eksempelvis ønsker å kjøpe et telefonabonnement, eller en flybillett må signere den næringsdrivendes standardavtale, for å få tilegnet seg det aktuelle formuesgodet. Utviklingen har gått fra at individuelt forhandlede avtaler var utgangspunktet for avtaleinngåelser, til at standardavtaler nå er normalformen. Dette indikerer at bruken av standardavtaler har bidratt til å modernisere avtaleretten.

Bruken av standardavtaler har modernisert avtaleretten ved at avtalepartene til en viss grad kontrollerer rettsområdet, og dermed til en viss grad synes å ha overtatt lovgivers rolle. Dette kan eksemplifiseres med den omfattende bruken av NS 8405, som i entrepriseforhold betraktes som deklarasjonsrett. Videre kan dette eksemplifiseres med den økte bruken av tariffavtaler i arbeidsforhold. Hov og Nisja er enige om at dersom det ikke hadde vært for en rekke standardavtaler ”ville det vært nødvendig å regulere partenes rettigheter og plikter gjennom deklarasjonslovgivning”. Nisja utdyper imidlertid at: ”De suksessfulle standardkontrakter vi har sett i Norge viser etter min mening at *bransjer er i stand til å regulere seg selv, snarere enn at bransjen har tatt over en oppgave som tilligger lovgiver*” (min kursivering).¹⁴

Jeg er enig med Nisja sitt sistnevnte synspunkt. Standardavtaler mellom kommersielle aktører har vist seg å være velfungerende. Det er derfor trolig at lovgiver snarere betrakter det som unødvendig å lovregulere slike avtaleforhold, enn at de har gitt fra seg sin kompetanse til å utferdige lover. En rekke tvister om standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende

¹⁴ Nisja 2003 s. 308

har blitt reist for domstolene. Dette indikerer at standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende ikke har vært tilsvarende suksessfulle som standardavtaler mellom kommersielle aktører. Lovgiver har derfor benyttet seg av sin kompetanse, og utferdiget lover som regulerer rettigheter og plikter mellom forbrukere og næringsdrivende som inngår standardiserte avtaler.

2.2 Utviklingstrekk i avtaleretten – Forbrukerhensynet

Lovgivers arbeid med å styrke forbrukeres posisjon i avtaletvister med næringsdrivende, omfatter både avtaletvister om individuelt forhandlede avtaler og standardavtaler.¹⁵ I det følgende vil det særlig ses hen til hvordan lovgivers arbeid har økt vernet av forbrukere i standardavtaletvister med næringsdrivende.

Det tradisjonelle utgangspunktet har vært at det er kjøpmannen på hjørnet som inngår avtaler med forbrukere. I dagens samfunn er utgangspunktet at det er store konserner som inngår avtaler med forbrukere.¹⁶ Ulikhetene i styrkeforholdet mellom forbrukere og næringsdrivende er derfor større i dag, enn de tradisjonelt har vært. I standardavtaletvister mellom forbrukere og næringsdrivende er ulikhetene særlig store. Dette da det for eksempel ikke foreligger forhandlinger mellom partene før slike avtaler inngås. Formålet med lovgivers arbeid med å styrke forbrukeres posisjon i avtaletvister med næringsdrivende er å jevne ut disse ulikhetene. Lovgiver har av den grunn tillagt forbrukerhensynet stor vekt ved ny avtalerettslig lovgivning.¹⁷

Videre i fremstillingen vil forbrukerhensynets styrkede posisjon i den nye avtalerettslige lovgivningen eksemplifiseres med preseptorisk lovgivning, og avtl. §§ 36 og 37.

At en bestemmelse er preseptorisk forhindrer at det kan avtales dårligere vilkår for forbrukere, enn det som fremgår av lov.

Fkjl. § 3 første ledd angir at det ikke kan avtales ”vilkår som er ugunstigere for forbrukeren enn det som følger av loven her”. Bestemmelsen fører derfor eksempelvis til at et samtykke fra en forbruker til en næringsdrivendes standardvilkår som er ugunstigere for forbrukeren

¹⁵ Lilleholt 2014 s. 215

¹⁶ Lilleholt 2014 s. 215-216

¹⁷ Giertsen 2014 s. 20

enn vilkårene som følger av forbrukerkjøpsloven, er ugyldig. Forbrukerkjøpsloven bygger på forbrukerhensynet.

Angrerettloven (heretter omtalt; angrl.)¹⁸ er på lik linje som forbrukerkjøpsloven en preseptorisk lov som verner forbrukere i avtaleforhold generelt. Loven regulerer avtaleforhold inngått utenfor den næringsdrivendes faste utsalgssted, typisk telefonsalg og nettsalg, med forbrukere.¹⁹ Angrl. § 3 angir at loven ikke kan fravikes ved avtale til ”ulempe for en forbruker”. Den gjeldende angrerettloven tok sikte på å inkorporere EUs forbrukeravtaledirektiv i norsk rett, og bygger på forbrukerhensynet. Ved salg av formuesgoder til forbrukere utenfor den næringsdrivendes faste utsalgssted benyttes normalt standardavtaler. Hovedgrunnen til det er praktiske årsaker. Forbrukere som inngår standardavtaler med næringsdrivende, utenfor sistnevntes faste utsalgssted, har derfor implisitt et særlig vern etter angrerettloven.

Markedsføringsloven (heretter omtalt; mfl.)²⁰ regulerer urimelige avtalevilkår på et offentligrettslig plan. Mfl. § 22 angir at Forbrukerombudet eller Markedsrådet kan forby urimelige vilkår som nyttes eller tilsiktes nyttet ”i næringsvirksomhet overfor forbrukere”, jfr. §§ 39 og 40. Bestemmelsen anvendes i hovedsak på vilkår i standardavtaler.²¹

I tillegg til den preseptoriske lovgivningen kan rettsanvendere se hen til avtl. §§ 36 og 37, for å løse standardavtaletvister mellom forbrukere og næringsdrivende. En rettsanvender kan sette en hel standardavtale, eller enkelte standardvilkår til side, med grunnlag i de sistnevnte bestemmelsene. Dette gjelder dersom rettsanvenderen etter en skjønnsmessig vurdering finner avtalen som helhet, eller ett eller flere vilkår ”urimelig”.

¹⁸ Lov av 20. Juni 2014 nr. 27 om opplysningsplikt og angrerett ved fjernsalg og salg utenom faste forretningslokaler

¹⁹ Martinussen 2010 s. 31

²⁰ Lov av 9. Januar 2009 nr. 2 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår mv.

²¹ Ot.prp nr. 38 (1979-1980) s. 38

3 Standardavtalers konsekvenser for avtaleforhold

3.1 Generelle konsekvenser

I det følgende vil det redegjøres for hvilke positive og negative konsekvenser bruken av standardavtaler har for avtaleforhold. Det vil særlig ses hen til hvilke konsekvenser bruken av standardavtaler har for avtaleforhold mellom forbrukere og næringsdrivende.

For et avtaleforhold mellom en forbruker og en næringsdrivende vil det å inngå en standardavtale, sammenlignet med det å inngå en individuelt forhandlet avtale, ha en rekke positive konsekvenser. Det at en næringsdrivende har en ferdig utformet avtale liggende når en forbruker ønsker å tilegne seg et formuesgode er både praktisk og tidsbesparende for begge parter.²² Videre er bruken av standardavtaler kostnadsbesparende.²³ Før inngåelse av en individuelt forhandlet avtale må alle aspektene ved avtalen forhandles om. Herunder eksempelvis begreper i avtalen, leveringstidspunktet, prisen, og partenes rettigheter og plikter. Forhandlingene i et slikt avtaleforhold vil derfor gjerne ta lang tid, og av den grunn koste mye penger for begge partene. Før inngåelse av en standardavtale er det normalt kun prisen det forhandles om. Det vil gjerne avklares raskt, hvilket fører til lave kostnader knyttet til forhandlingene. Kostnadene som oppstår før inngåelse av en individuelt forhandlet avtale er dermed normalt langt høyere enn kostnadene som oppstår før inngåelse av en standardavtale.

Bruken av bransjestandardiserte avtaler fører til at avtalevilkårene blant de ulike aktørene på markedet er tilnærmet identiske. Det gjør at en forbruker som ønsker å tilegne seg et formuesgode, i hovedsak, kun trenger å fokusere på pris – og kvalitetsforskjellene ved godet hos de ulike tilbyderne. Konkurransen på markedet blir derfor trolig mer transparent for forbrukere når standardavtaler benyttes.²⁴

Videre skaper bruken av standardavtaler forutberegnelighet i den aktuelle bransjen. Dette da uniformitet i avtalene bidrar til at næringsdrivende vet hvordan ulike vilkår i standardavtaler

²² Nisja 2003 s. 306, Woxholth 2014a s. 42

²³ Nisja 2003 s. 306

²⁴ Nisja 2003 s. 306

skal tolkes.²⁵ Bruken av standardavtaler kan med andre ord bidra til at tolkningsnormer oppstår.

Nå som de positive konsekvensene med standardisering av avtaler er nevnt, er det naturlig å se hen til de negative konsekvensene. Standardisering av avtaler tilsier i seg selv at det blir mindre rom for tilpasning i det konkrete avtaleforholdet.²⁶ Videre kan den næringsdrivende utnytte sin posisjon i standardavtaleforholdet med en forbruker, ved å utforme avtalen til ugunst for sistnevnte, og med det undergrave prinsippet om avtalefrihet.²⁷ Det oppstår i et slikt tilfelle en fare for at forbrukeren føler seg tvunget til å godta standardvilkårene, til tross for at hans interesser ikke er inkorporert i avtalen. Dette da vedkommende ikke får tilegnet seg formuesgodet, dersom han ikke samtykker. Manglende forhandlinger fører ikke kun til at den næringsdrivende har mulighet til å undergrave prinsippet om avtalefrihet. Manglende forhandlinger fører i tillegg til at den næringsdrivende har bedre kunnskap om avtalens innhold enn forbrukeren. Dette indikerer at bruken av standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende, på ulike måter, vil kunne forsterke ubalansen i styrkeforholdet mellom partene. I det følgende vil dette belyses med eksempler.

3.2 Konsekvenser for styrkeforholdet mellom partene

I den videre fremstillingen vil det først gis eksempler på hvordan bruken av standardavtaler kan forsterke ubalansen i styrkeforholdet mellom forbrukere og næringsdrivende, ved at det kun er sistnevntes interesser som er inkorporert i avtalen.

I et tilfelle der en forbruker eksempelvis betaler for bilparkering i et parkeringshus, eller kjøper en flybillett av SAS foreligger det ikke forhandlinger mellom forbrukeren og den næringsdrivende før avtale inngås. Dette er også tilfelle der en forbruker eksempelvis kjøper en kollektivtransportbillett over internett. Sistnevnte eksempel vil utdypes her. Først haker forbrukeren av på hvilken type kollektivtransportbillett han ønsker å kjøpe. Deretter trykker han seg videre til betalingssiden. Her må forbrukeren huke av på at vedkommende godtar den næringsdrivendes vilkår og betingelser, før han kan betale. Ettersom det ikke har funnet sted forhandlinger mellom forbrukeren og den næringsdrivende, er det kun sistnevntes interesser

²⁵ Nisja 2003 s. 307, henvises videre til Murdoch and Hughes på s. 97

²⁶ Nisja 2003 s. 307

²⁷ Giertsen 2014 s. 80, henvises videre til Hauge på s. 47

som er inkorporert i avtalen. Til tross for det må forbrukeren godta den næringsdrivendes standardavtale, dersom vedkommende ønsker å kjøpe billetten.

Det kan tenkes at det oppstår en tvist mellom forbrukeren og den næringsdrivende om et av standardvilkårene i standardavtalen fra eksempelet ovenfor. Dersom det aktuelle vilkåret er i strid med de tidligere nevnte preseptoriske regler, vernes forbrukeren av de aktuelle reglene. De preseptoriske reglene kan derfor sies å jevne ut ubalansen som foreligger mellom en forbruker og en næringsdrivende som inngår en standardavtale, dersom en tvist skulle oppstå. Dette gjelder imidlertid kun om forbrukeren velger å reise sak for en domstol.

I det følgende vil det gis et eksempel på hvordan bruken av standardavtaler kan forsterke ubalansen i styrkeforholdet mellom forbrukere og næringsdrivende, ved at sistnevnte har best kunnskap om avtalens innhold.

Vi kan tenke oss et eksempel der en forbruker ønsker å kjøpe en TV-kanalpakke fra Get. Get sin juridiske avdeling har ensidig utformet standardavtalen som forbrukeren må samtykke til, for å få tilegnet seg tjenesten. Den aktuelle avtalen er meget omfattende, og har et komplisert språk. Forbrukeren samtykker til tross for dette til avtalen. Etter en liten stund fungerer ikke lenger tjenesten, og feilen varer i et par måneder. Forbrukeren krever tilbakebetalt pengene han har betalt i perioden hvor tjenesten har vært uten av drift. Get avslår kravet. De viser til standardavtalen, og et punkt i teksten hvor det henvises til en fotnote. Av fotnoten fremgår det at Get har sikret seg med en total ansvarsfraskrivelse dersom en feil ved tjenesten skulle oppstå. Forbrukeren hadde ikke lagt merke til den aktuelle fotnoten da vedkommende samtykket til avtalen.

Dersom saken som er skissert ovenfor skulle bringes inn for en domstol, vil forbrukeren trolig vernes av de tidligere nevnte preseptoriske regler, og avtl. §§ 36 og 37. Reglene kan derfor sies å jevne ut ubalansen mellom en forbruker og en næringsdrivende som inngår en standardavtale, dersom en tvist skulle oppstå. Dette gjelder imidlertid kun om forbrukeren velger å reise sak for en domstol. Begrensede økonomiske ressurser, og tanken om at den næringsdrivende har mest kunnskap om avtalen, vil imidlertid ofte her stanse forbrukeren i å reise sak for en domstol.

Til tross for de negative konsekvensene som er nevnt ovenfor om bruken av standardavtaler er det viktig å huske på at ”standardvilkår i seg selv [ikke] betyr urimelighet”.²⁸ Det er imidlertid slik at det er flere tilfeller av sensur fra domstolens side av ensidige standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende, sammenlignet med gjensidige standardavtaler. Grunnen til det er trolig at gjensidige standardavtaler oftere er mer balanserte enn ensidige avtaler. Dette da begge partenes interesser er inkorporert i gjensidige standardavtaler, mens kun den næringsdrivendes interesser er inkorporert i ensidige standardavtaler. En forbruker som ikke har fått inkorporert sine interesser i en ensidig standardavtale som vedkommende har inngått med en næringsdrivende tilegnes da et særlig vern.

²⁸ Nisja 2003 s. 303, henvises videre til Hellner på s. 266

4 Tolkning

4.1 Innledning

Rettsanvender tolker en avtale etter at den anses bindende for partene. Avtaletolkning foretas dersom en av partene, eller begge partene har et ønske om å kartlegge den aktuelle avtalens innhold.²⁹

Ønsket om å kartlegge innholdet i eksempelvis en standardavtale mellom en forbruker og en næringsdrivende kan skyldes flere forhold. Det kan for eksempel være uklarheter knyttet til hvilke plikter forbrukeren har i avtaleforholdet. Videre kan det foreligge et tilfelle der den næringsdrivende hevder å ha oppfylt sin del av avtalen, mens forbrukeren motsetter seg dette. Grunnlaget for tvisten kan være at vilkårene i standardavtalen er uklare, tvetydige eller flertydige. Tvil om standardavtalens innhold kan gjelde avtalen som helhet, eller ett eller flere av vilkårene i avtalen. Det foreligger normalt uoverensstemmelser knyttet til ett enkelt standardvilkår. For eksempel er partene uenige om leveringstidspunktet, eller prisen på formuesgodet.

Grensen mellom tolkning og utfylling av en avtale vil ofte være uklar.³⁰ Denne grensen vil imidlertid ikke drøftes i oppgaven.

Videre i fremstillingen vil det vurderes om det er egne tolkningsprinsipper, tolkningsmomenter og tolkningsregler som verner forbrukere i standardavtaletvister med næringsdrivende.

4.2 Rettslige utgangspunkter

Den alminnelige tolkningslæren bygger på ulovfestet rett, basert på rettspraksis og juridisk teori. Læren angir tolkningsprinsipper, tolkningsmomenter og tolkningsregler som skal og kan anvendes ved avtaletolkning.

²⁹ Hov og Høgberg 2009 s. 249, Woxholth 2014a s. 379

³⁰ Woxholth 2014a s. 380 flg.

Tolkningsprinsipper er prinsipper om tolkningsprosessens mål.³¹ Ved en tolkningstvist tar rettsanvenderen først standpunkt til hvilket tolkningsprinsipp som kommer til anvendelse på den aktuelle avtaletvisten. Når dette er avklart benytter rettsanvenderen de ulike tolkningsmomentene, for å klargjøre avtalens innhold. Dersom rettsanvenderen ikke har kommet frem til et bestemt tolkningsresultat etter å ha sett hen til tolkningsmomentene, anvender han tolkningsreglene på tvisten.³² Sistnevnte indikerer at hele avtalen ferdig tolket må være uklar før rettsanvenderen kan anvende tolkningsreglene. Ved tolkning av en standardavtale mellom en forbruker og en næringsdrivende kan rettsanvenderen i tillegg til de ulovfestede tolkningsreglene se hen til avtl. § 37 første ledd nr. 3.

4.3 Tolkning av standardavtaler

4.3.1 Tolkningsprinsipper

Det eksisterer tre ulike tolkningsprinsipper. Disse er partenes felles forståelse, det subjektive tolkningsprinsipp og det objektive tolkningsprinsipp. I det følgende vil det tas standpunkt til hvilket tolkningsprinsipp som gjør seg gjeldende ved tolkning av standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende.

Det subjektive tolkningsprinsipp angir at det avgjørende for tolkningen er hva avgiveren av utsagnet forsto med avtalen. Risikoen for feiltolkning ligger da på mottakeren.³³ Der en forbruker og en næringsdrivende har inngått en standardavtale er sistnevnte avgiveren av utsagnet. Dette da vedkommende har utformet avtalen. Det tilsier at om det subjektive tolkningsprinsipp kommer til anvendelse ved tolkning av en slik avtale, ligger risikoen for feiltolkning på forbrukeren. Prinsippet gjelder imidlertid kun i tilfeller der det ikke er så viktig å verne adressatens forventninger, som for eksempel ved gavedisposisjoner.³⁴ I en standardavtaletvist mellom en forbruker og en næringsdrivende er det utvilsomt viktig å verne forbrukerens forventninger, jfr. forbrukerhensynet. Det subjektive tolkningsprinsipp kommer derfor ikke til anvendelse ved tolkning av standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende.

³¹ Hov og Høgberg 2009 s. 250

³² Woxholth 2014b s. 201

³³ Hov og Høgberg 2009 s. 251

³⁴ Hov og Høgberg 2009 s. 251

Det synes å være bred enighet i juridisk teori om at der det foreligger en felles forståelse mellom partene om avtalens innhold skal denne legges til grunn.³⁵ Utgangspunktet gjelder for alle typer avtaler, herunder standardavtaler. Dette ble formulert av Høyesterett i Rt. 1993 s. 564 – Kierulf-dommen: ”Det primære formål ved *all kontraktstolking* er å finne ut *hva partene har ment*” (min kursivering).³⁶ Grunnlaget for dette er respekten for partenes autonomi: ”En part skal i høyest mulig grad være ubundet av det han ikke ønsker å være bundet av, samt ha frihet til å la seg binde på bestemte områder”.³⁷ Utgangspunktet er forankret i UNIDROIT Principles 2010³⁸ art. 4.1, som angir at: ”A contract shall be interpreted according to *the common intention of the parties*” (min kursivering).

Grunnlaget for partenes forpliktelser og rettigheter overfor hverandre er avtalen, og den er derfor utgangspunktet for en tolkning. Avtalens ordlyd er av den grunn nærmest til å belyse partenes felles forståelse. Dette fører til at der ordlyden i en avtale er rimelig klar, vil rettsanvenderen normalt legge denne til grunn som partenes felles forståelse. Dersom avtalens ordlyd er rimelig klar, men imidlertid ikke i overensstemmelse med partenes felles forståelse, vil ordlyden ikke være tilsvarende avgjørende. Dette fremgår av både Rt. 2002 s. 1155³⁹ og Rt. 2011 s. 1553 – Bergen Group-dommen.⁴⁰ Synspunktet er forankret i DCFR 2009⁴¹ II. -8: 101 første avsnitt, som angir at: ”A contract is to be interpreted according to the common intention of the parties *even if this differs from the literal meaning of the words*” (min kursivering).

Da en standardavtale som er inngått mellom en forbruker og en næringsdrivende er ensidig utformet av sistnevnte, foreligger det sjeldent en felles forståelse mellom partene om avtalens innhold.⁴² Den praktiske hovedregelen ved tolkning av standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende er av den grunn det objektive tolkningsprinsipp: ”Den normale forståelsen

³⁵ Giertsen 2014 s. 117

³⁶ Rt. 1993 s. 564, se s. 569

³⁷ Høgberg 2006 s. 68

³⁸ UNIDROIT Principles 2010 (Unidroit Principles of International Commercial Contracts)

³⁹ ”Utgangspunktet om en objektiv fortolkning med basis i kontrakten kan også uttrykkes slik at den som hevder en forståelse i strid med kontraktens ord, har bevisbyrden for at dette var partenes felles forståelse på avtaletiden, jf. Haaskjold: Kontraktsforpliktelser, Oslo 2002 side 102”, Rt. 2002 s. 1155, se s. 1159.

⁴⁰ ”Dersom det er klart at partene hadde en felles forståelse av teksten i et avtaledokument, kan den vanligvis legges til grunn uten at det er nødvendig å gå nærmere inn på tolkingen av ordlyden. Men det må – særlig i forretningsforhold mellom profesjonelle parter – kreves nokså klare holdepunkter for at partene har en omforent forståelse som avviker fra ordlyden”, Rt. 2011 s. 1553, se avsnitt 48.

⁴¹ DCFR 2009 (Draft Common Frame of Reference)

⁴² Giertsen 2014 s. 120, Hagstrøm 2011 s. 136, Hov og Høgberg 2009 s. 279, Nisja 2003 s. 312, Woxholth 2014a s. 384

av avtalens ord og uttrykk, basert på ordenes forståelse i vanlig språkbruk”.⁴³ Dette angis blant annet i Rt. 1981 s. 445.⁴⁴ Utgangspunktet er forankret i UNID/OIT Principles art. 4.1 andre avsnitt, som angir at: ”If such an intention cannot be established, the contract shall be interpreted according to the meaning that reasonable persons of the same kind as the parties would give to it in the same circumstances”. I motsetning til det subjektive tolkningsprinsipp fordeler dermed det objektive tolkningsprinsipp risikoen for feiltolkning mellom avtalepartene.

4.3.2 Tolkningsmomenter

”Alle relevante forhold” ved den aktuelle avtalesituasjonen mellom partene som kan bidra til å kartlegge avtalens innhold utgjør tolkningsmomenter.⁴⁵ Videre i fremstillingen vil det først tas standpunkt til om det er enkelte tolkningsmomenter som gir et særlig vern til forbrukere i standardavtalevister med næringsdrivende. Deretter vil forskjellen mellom rimelighetsorienterte tolkninger og rimelighetssensurer av standardavtalevister drøftes.

Utgangspunktet ved tolkning av en avtale er ordlydens alminnelige betydning. Dette er lagt til grunn av Høyesterett i eksempelvis Rt. 1988 s. 1317 – Heimtun-dommen⁴⁶ og Rt. 1997 s. 1807 – Cigna-dommen. I sistnevnte dom anga Høyesterett at: ”Ved fortolkningen må tas utgangspunkt i forsikringsavtalens objektive innhold ut fra *en naturlig språklig forståelse*” (min kursivering).⁴⁷ Ved tolkning av kommersielle avtaler har Høyesterett gjentatte ganger lagt til grunn at ordlyden får særlig stor gjennomslagskraft, se eksempelvis Rt. 2010 s. 1345⁴⁸ og Rt. 2012 s. 1267.⁴⁹ Grunnlaget for dette er hensynet til forutberegnelighet, og det at partene har utferdiget avtalen i fellesskap.⁵⁰

En kan stille spørsmål ved om det å legge stor vekt på ordlyden ved tolkning av en standardavtale mellom en forbruker og en næringsdrivende verner førstnevnte særskilt. Den næringsdrivende kan ha innført bransjeuttrykk i standardavtalen, som ikke er forståelige for forbrukeren. Den næringsdrivende har et fortrinn i forhold til forbrukeren, med tanke på

⁴³ Giertsen 2014 s. 120

⁴⁴ Rt. 1981 s. 445, se s. 451

⁴⁵ <http://jusinfo.no/index.php?site=default/721/839/881/885>

⁴⁶ Rt. 1988 s. 1317, se s. 1320

⁴⁷ Rt. 1997 s. 1807, se s. 1813

⁴⁸ Rt. 2010 s. 1345, se avsnitt 59

⁴⁹ Rt. 2012 s. 1267, se avsnitt 47

⁵⁰ Woxholth 2014b s. 205

kunnskap om bransjeuttrykkes meningsinnhold. En tolkning i overensstemmelse med bransjens språkbruk vil derfor utvilsomt kunne svekke forbrukerens stilling. Når det gjelder alminnelig språkbruk har trolig verken den næringsdrivende eller forbrukeren noe fortrinn i forhold til hverandre, med tanke på kunnskap om ordenes meningsinnhold. En tolkning i overensstemmelse med alminnelig språkbruk vil derfor kunne gagne forbrukeren. Dette indikerer at det å legge stor vekt på ordlyden vil kunne verne en forbruker i en standardavtaletvist med en næringsdrivende. Høyesterett har lagt til grunn at standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende skal tolkes i overensstemmelse med alminnelig språkbruk, se eksempelvis Rt. 2011 s. 679.⁵¹

Øvrige omstendigheter knyttet til avtalen kan ha relevans ved tolkningen, dersom ordlyden er vag, flertydig eller ufullstendig.⁵² Eksempler på tolkningsmomenter er forarbeidene til avtalen, formålet med avtalen, forhandlingene og partenes praksis.

Forarbeidene til en standardavtale er typisk et utkast til avtalen, som kan kaste lys over avtalens innhold.⁵³ Det er relativt vanlig at store og komplekse standardavtaler mellom kommersielle aktører har forarbeider, som for eksempel NS 8405.⁵⁴ Det er ikke like vanlig at standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende har forarbeider. Dersom en ensidig standardavtale mellom en forbruker og en næringsdrivende imidlertid har forarbeider, vil forarbeidene kun gi uttrykk for sistnevntes mening med de ulike vilkårene i standardavtalen. Forarbeidene vil ikke gi uttrykk for partenes felles forståelse. Hvis forarbeidene gis stor vekt vil det kunne svekke forbrukerens posisjon ytterligere, i forhold til den næringsdrivende. Dette trekker i retning av at forarbeidene i slike tilfeller bør ha begrenset vekt ved tolkning av avtalen.⁵⁵ Dersom en gjensidig standardavtale mellom en forbruker og en næringsdrivende har forarbeider, vil forarbeidene gi uttrykk for partenes felles forståelse av de ulike vilkårene i standardavtalen. Forbrukeren har i et slikt avtaleforhold hatt muligheten til å inkorporere sine interesser i avtalens forarbeider. Dette indikerer at til tross for at partene er en forbruker og en næringsdrivende burde rettsanvenderen legge vekt på ordlyden til forarbeidene, sml. Rt. 2010 s. 1345.⁵⁶

⁵¹ "[...] formuleringen "planlagt innflytningsklare" [innebærer] etter *en alminnelig språklig forståelse* at man ikke er sikker på at tidsskjemaet vil holde" (min kursivering), Rt. 2011 s. 679, se avsnitt 37.

⁵² Giertsen 2014 s. 124

⁵³ Hov og Høgberg 2009 s. 253

⁵⁴ Nisja 2003 s. 312, henvises videre til Hov på s. 51

⁵⁵ Woxholth 2014a s. 420

⁵⁶ Rt. 2010 s. 1345, se avsnitt 59

I et tilfelle der en forbruker og en næringsdrivende inngår en standardavtale er gjerne forbrukerens formål å tilegne seg formuesgodet som den næringsdrivende tilbyr. Den næringsdrivendes formål er normalt å tjene penger. Ettersom partene gjerne ikke har et felles formål vil det aktuelle momentet normalt gi liten veiledning ved tolkning av standardavtalen. Det vil derfor ikke verne en forbruker særskilt å tillegge de ulike formålene stor vekt ved tolkning av standardavtalen vedkommende har inngått med en næringsdrivende.

Det foreligger sjeldent forhandlinger mellom en forbruker og en næringsdrivende som inngår en standardavtale. Dette tolkningsmomentet har derfor normalt ingen betydning ved tolkning av en slik avtale. Det kan av den grunn ikke gi et særlig vern til en forbruker som har inngått en standardavtale med en næringsdrivende.

Videre foreligger det normalt heller ikke fast praksis mellom en forbruker og en næringsdrivende som inngår en standardavtale. Dette tolkningsmomentet har av den grunn gjerne ingen betydning ved tolkning av en slik avtale. Den næringsdrivende kan imidlertid ha en fast praksis. Sistnevntes praksis vil imidlertid normalt gagne den næringsdrivende i større grad enn forbrukeren, ettersom den er utformet av den næringsdrivende. Det trekker i retning av at å legge vekt på den næringsdrivendes praksis heller svekker, enn verner forbrukeren særskilt.

I det følgende vil forskjellen mellom rimelighetsorienterte tolkninger og rimelighetssensurer av standardavtaletvister drøftes.

En rettsanvender som benytter tolkningsmomentene som er nevnt ovenfor for å løse en standardavtaletvist foretar en rimelighetsorientert tolkning. En rettsanvender som benytter avtl. §§ 36 eller 37 første ledd nr. 1 for å løse en standardavtaletvist foretar en rimelighetssensur. I det følgende vil det vurderes om en rettsanvender kan velge hvilken metode vedkommende ønsker å benytte ved vurderingen av en standardavtaletvist mellom en forbruker og en næringsdrivende.⁵⁷

Ved vurderingen av om en rettsanvender kan velge hvilken metode vedkommende ønsker å benytte må en skille mellom tilfellene der ordlyden til det omtvistede standardvilkåret er klar, og der den er uklar. Før vedtagelsen av avtl. §§ 36 og 37 foretok rettsanvendere gjerne kamouflerte rimelighetssensurer av standardvilkår. Dette ble foretatt ved en ”korrigerende

⁵⁷ Ved vurderingen forutsettes at begge metodene er anført som mulige rettslige grunnlag av partene i den aktuelle tvisten.

tolkning”, og gjaldt tilfeller der ordlyden var klar.⁵⁸ Etter vedtagelsen av avtl. §§ 36 og 37 kan en stille spørsmål ved om rettsanvendere fortsatt kan velge å foreta rimelighetsorienterte tolkninger istedenfor å benytte avtl. §§ 36 eller 37 første ledd nr. 1. Spørsmålet gjør seg særlig gjeldende der ordlyden er klar.

Rt. 2013 s. 769 – If-dommen kan kaste lys over problemstillingen. Sakens parter var en forbruker og If Skadeforsikring NUF (heretter omtalt; If). Problemstillingen som ble reist i saken var om forbrukeren hadde krav på erstatning fra If, etter et trafikkuhell. Partene hadde inngått en standardavtalen med hverandre før ulykken. Høyesterett ga forbrukeren medhold i erstatningskravet etter å ha foretatt en rimelighetssensur. Domstolen betraktet det da ikke som nødvendig å ta stilling til om forbrukeren også hadde et erstatningskrav etter en rimelighetsorientert tolkning av standardavtalen.⁵⁹ Dette indikerer at en rettsanvender kan velge hvilken metode vedkommende ønsker å benytte ved vurderingen av en standardavtaletvist mellom en forbruker og en næringsdrivende. Det er imidlertid verdt å merke seg at forbrukerens advokat, i den aktuelle saken, lenge ikke hadde påberopt en rimelighetsorientert tolkning som et mulig rettslig grunnlag. Forholdene i saken lå derfor spesielt an. Videre la Høyesterett til grunn, som et obiter dictum, at: ”Normalt ville det, om begge grunnlag finnes å måtte føre frem, være *mer nærliggende å avgjøre en sak på grunnlag av en tolking av den inngåtte avtale enn på en revisjon av denne i medhold av avtaleloven § 36*” (min kursivering).⁶⁰ Uttalelsen indikerer at domstolen trolig ville ha foretatt en rimelighetsorientert tolkning om grunnlaget var påberopt tidligere i rettergangen. Dette trekker i retning av at en rettsanvender ikke kan velge hvilken metode vedkommende ønsker å benytte ved vurderingen av en standardavtaletvist mellom en forbruker og en næringsdrivende.

Før vedtagelsen av avtl. §§ 36 og 37 foretok rettsanvendere rimelighetsorienterte tolkninger av omtvistede standardvilkår av den grunn at de omtvistede vilkårene, til tross for at ordlyden var klar, var urimelige og derfor ikke kunne opprettholdes. Formålet med avtl. §§ 36 og 37 første ledd nr. 1 er å avskjære den type vilkår. Etter vedtagelsen av de sistnevnte bestemmelsene er det derfor få holdepunkter som tilsier at rettsanvendere kan foreta rimelighetsorienterte tolkninger, der ordlyden til de omtvistede vilkårene er klar. Dette da de heller kan avskjære vilkårene ved en rimelighetssensur. Dette underbygger standpunktet fra

⁵⁸ Woxholth 2014b s. 217

⁵⁹ Rt. 2013 s. 769, jfr. avsnitt 41

⁶⁰ Rt. 2013 s. 769, jfr. avsnitt 42

vurderingen av Rt. 2013 s. 769, om at en rettsanvender ikke kan velge hvilken metode vedkommende ønsker å benytte ved vurderingen av en standardavtaletvist mellom en forbruker og en næringsdrivende.

4.3.3 Tolkingsregler

Det eksisterer to typer tolkningsregler. Dette er ukklarhetsregelen⁶¹ og minimumsregelen. Sistnevnte regel angir at rettsanvender ved tolkningstvil skal velge det tolkningsalternativet som er minst tyngende for avgiveren av løftet.⁶² I et tilfelle der en forbruker og en næringsdrivende har inngått en standardavtale har ikke kun den ene parten avgitt et løfte til den andre parten. Begge partene har avgitt et løfte til hverandre. Det er derfor grunnleggende problematisk å anvende minimumsregelen på standardavtaletvister mellom forbrukere og næringsdrivende. Minimumsregelen vil av den grunn ikke behandles i det følgende. I den videre fremstillingen vil det foretas vurderinger av ukklarhetsregelen og avtl. § 37 første ledd nr. 3.

Uklarhetsregelen angir at rettsanvender i tvilstilfeller skal tolke avtalen til ugunst for den som utformet det omdiskuterte avtalevilkåret.⁶³ Regelen har derfor både en preventiv og en pedagogisk effekt.⁶⁴ Ørsted var den første til å anerkjenne regelen, og på starten av 1800-tallet anga han at: En kontrakt ”bliver...i Tvivlstilfælde at fortolke mod Den, der ved sin større Oplysning og anseeligere borgerlige Stilling er den anden Contrahent overlegen; thi han burde sørget for Tydelighed”.⁶⁵ Uklarhetsregelen gjør seg dermed særlig gjeldende der det oppstår en tvist om ensidig utformede standardvilkår, se Rt. 1997 s. 1807 – Cigna-dommen.⁶⁶ Der det eksempelvis oppstår en tvist vedrørende en standardavtale mellom en forbruker og en næringsdrivende vil ukklarhetsregelen føre til at avtalen tolkes til ugunst for sistnevnte.

Avtl. § 37 første ledd nr. 3 lovfester den alminnelige ukklarhetsregelen. Bestemmelsen er sammenfallende med EUs forbrukeravtaledirektiv art. 5 andre punkt, og begrunnes i forbrukerhensynet. Avtl. § 37 første ledd nr. 3 angir at ved tvil om tolkningen av et standardavtalevilkår, ”skal vilkåret tolkes til fordel for forbrukeren”. Med det menes at der det

⁶¹ Uklarhetsregelen omtales også som forfatterregelen og kyndighetsregelen, Hov og Høgberg 2009 s. 260.

⁶² Hov og Høgberg 2009 s. 260

⁶³ Woxholth 2014a s. 416

⁶⁴ Hov og Høgberg 2009 s. 284

⁶⁵ Giertsen 2014 s. 131-132, henvises videre til Ørsted på s. 75

⁶⁶ ”Etter min mening kan ikke selskapet [...] overlate til forsikrede selv å finne fram til vesentlige begrensninger i dekningen, som selskapet har ment gjelder for gjeldsforsikringen”, Rt. 1997 s. 1807, se s. 1814.

er flere tolkningsalternativer skal "[...] det alternativ som gir det gunstigste resultat for forbrukeren" velges.⁶⁷ Uklarhetsregelen er forankret i UNIDROIT Principles 2010 art. 4.6, som angir at: "If contract terms supplied by one party are unclear, *an interpretation against that party is preferred*" (min kursivering).

Det foreligger uklarheter knyttet til om uklarhetsregelen, eller avtl. § 37 første ledd nr. 3 skal benyttes på standardavtaletvister mellom forbrukere og næringsdrivende. I det følgende vil det søkes å finne svar på om det har praktisk betydning for en forbruker i en standardavtaletvist med en næringsdrivende at rettsanvender benytter avtl. § 37 første ledd nr. 3, istedenfor uklarhetsregelen, for å løse tvisten. Vil en forbruker kunne få medhold i sitt krav etter avtl. § 37 første ledd nr. 3, til tross for at vedkommende ikke får medhold etter uklarhetsregelen? I det følgende vil det først ses hen til anvendelsesområdene til uklarhetsregelen og avtl. § 37 første ledd nr. 3. Deretter vil det ses hen til dommer på området. – Alt for å klargjøre problemstillingen.

Uklarhetsregelen verner alle typer avtaleparter. Videre gjør regelen seg gjeldende både på individuelt forhandlede avtaler og på standardavtaler. Avtl. § 37 første ledd nr. 3 på sin side verner kun forbrukere som har inngått standardavtaler med næringsdrivende. Reglens anvendelsesområde vil eksemplifiseres ved TOSLO-2009-118690. Dommen omhandler en tvist om erstatning av dokumentavgift og valutalån etter salg av en leilighet. Partene i saken var selger Steen og megler Ek AS, ved eiendomsmegler Bonde. Tvisten ble løst ved tolkning. Kjøpsavtalen ferdig tolket var uklar, og domstolen så derfor hen til tolkningsreglene. Avtalen var en standardavtale. Videre var det klart at megler Ek AS, ved eiendomsmegler Bonde var en næringsdrivende. Det var imidlertid mer tvilsomt om Steen var å betrakte som en forbruker. Det er trolig grunnen til at domstolen benyttet uklarhetsregelen som vurderingsgrunnlag på den aktuelle tvisten, og ikke avtl. § 37 første ledd nr. 3, se domstolens uttalelse om at: "[Uklarhetsregelen] kommer [...] til anvendelse i herværende sak, *uavhengig* av om man vurderer at Steen er mer enn en forbruker innenfor eiendomsmarkedet [...]".⁶⁸ Dommen har ikke stor rettskildemessig vekt ettersom det er en dom avsagt av tingretten i Oslo. Til tross for det viser den at både avtl. § 37 første ledd nr. 3 og uklarhetsregelen verner forbrukere i standardavtaletvister med næringsdrivende. Videre viser dommen at begge reglene fører til at rettsanvender i tvilstilfeller tolker avtalen til ugunst for den som utformet

⁶⁷ Ot.prp nr. 89 (1993-1994) s. 15

⁶⁸ Jfr. TOSLO-2009-118690

det omdiskuterte avtalevilkåret.⁶⁹ Dette trekker i retning av at rettsanvender, uavhengig av om han benytter avtl. § 37 første ledd nr. 3 eller uklarhetsregelen for å løse tvisten, trolig vil komme til den samme konklusjonen. En kan stille spørsmål ved om dette tilsier at det ikke har praktisk betydning for en forbruker i en standardavtaletvist med en næringsdrivende at rettsanvender benytter avtl. § 37 første ledd nr. 3, istedenfor uklarhetsregelen, for å løse tvisten. I det følgende vil det ses hen til ulike dommer for å klargjøre problemstillingen.

I Rt. 2006 s. 1715 – Tønnevoldsgate-dommen⁷⁰ omhandlet saken spørsmålet om en profesjonell utleier (Tønnevoldsgate 30 AS) av obligasjonsleiligheter hadde rett til å løse innleietakernes partialobligasjoner for innskudd. Spørsmålet ble løst ved tolkning. Avtalen ferdig tolket var uklar, og domstolen så derfor hen til tolkningsreglene. Leietakerne anførte avtl. § 37 første ledd nr. 3 som rettslig grunnlag for tvisten.⁷¹ Utgangspunktet for vurderingen var en standardavtale inngått mellom partene. Videre var partene å betrakte som forbrukere og næringsdrivende. Vilkårene for å benytte avtl. § 37 første ledd nr. 3 var derfor som utgangspunkt oppfylt. Til tross for dette kommenterte ikke Høyesterett engang avtl. § 37 første ledd nr. 3, men avgjorde tvisten med uklarhetsregelen som rettslig grunnlag.⁷² En mulig grunn til det kan være uttalelsen i forarbeidene om at: ”Bestemmelsen [avtl. § 37 første ledd nr. 3] innebærer ikke noen generell tilsidesettelse av andre, ulovfestede tolkningsregler i forhold til uklarhetsregelen”.⁷³ Ved denne uttalelsen legger lovgiver til grunn at rettsanvender kan fortsette å benytte uklarhetsregelen, selv etter lovfesting av avtl. § 37 første ledd nr. 3. At uklarhetsregelen da er den mest innarbeidede rettsregelen på området er trolig grunnen til at den ble benyttet og ikke avtl. § 37 første ledd nr. 3. Videre kan grunnen til at uklarhetsregelen ble benyttet, og ikke avtl. § 37 første ledd nr. 3, være at resultatet i den aktuelle saken trolig ville bli det samme uavhengig av hvilken regel som ble benyttet for å løse tvisten. Dette indikerer at det ikke ville hatt praktisk betydning for leietakeren i den aktuelle standardavtaletvisten med utleieren at domstolen benyttet avtl. § 37 første ledd nr. 3, istedenfor uklarhetsregelen, for å løse tvisten.

Videre i fremstillingen vil det ses hen til Rt. 2011 s. 670 – Nye Major-dommen og Rt. 2011 s. 679 – Krusegate-dommen, for å klargjøre problemstillingen ytterligere.

⁶⁹ ”En avtale skal tolkes mot den som har det største ansvaret for uklarheten som har oppstått [...]. I herværende sak er det Megler som har utformet aksepten og kjøpekontrakten”, jfr. TOSLO-2009-118690.

⁷⁰ Dissens 4-1

⁷¹ Rt. 2006 s. 1715, se avsnitt 31

⁷² ”Som lagmannsretten legger jeg [...] vekt på regelen om at en uklar avtale skal tolkes mot den som burde uttrykt seg klarere – her utleieren, som den mer profesjonelle av partene”, Rt. 2006 s. 1715, jfr. avsnitt 49.

⁷³ Se Ot.prp nr. 89 (1993-1994) s. 15

Rt. 2011 s. 670 omhandlet et krav om dagmulkt fra forbrukere mot Sørkedalsveien 9 AS (heretter omtalt; selgeren). Kravet begrunnet forbrukerne med standardvilkåret i punkt 8.1 i standardavtalene. Av punkt 8.1 fremgikk det at selgeren ”tar sikte på ferdigstilling” av boligprosjektet ”Nye Major” i annet halvår 2007.⁷⁴ Forbrukerne anførte at uttrykket tilsa at selgeren hadde forpliktet seg til å levere boligene innen utgangen av 2007.⁷⁵ Videre anførte forbrukerne avtl. § 37 første ledd nr. 3 som rettslig grunnlag for tvisten.⁷⁶ Selgeren bestred begge anførselene.⁷⁷ Høyesterett tolket standardavtalene mellom partene for å løse tvisten. Domstolen konkluderte med at ordlyden entydig tilsa at selgeren ikke hadde bundet seg til ferdigstilling innen utgangen av 2007. Det ble derfor angitt at: ”Den såkalte uklarhetsregelen [ikke] kommer [...] til anvendelse”.⁷⁸ Forbrukerne fikk av den grunn ikke medhold i sitt krav.

Domstolen tok ikke standpunkt til om avtl. § 37 første ledd nr. 3 kom til anvendelse på tvisten. Dette er i utgangspunktet naturlig ettersom sistnevnte regel, på lik linje som uklarhetsregelen, oppstiller et krav om ”tvil om tolkningen”. Til tross for dette kan det stilles spørsmål ved om resultatet i den aktuelle saken ville blitt det motsatte om Høyesterett hadde tatt standpunkt til om avtl. § 37 første ledd nr. 3 kom til anvendelse. Grunnlaget for spørsmålet er at dersom domstolen hadde tatt standpunkt til om avtl. § 37 første ledd nr. 3 kom til anvendelse, ville det vært naturlig at de så hen til EUs forbrukeravtaledirektiv sitt vedlegg – Grålisten.⁷⁹ Grålisten inneholder ”en veiledende og ikke uttømmende liste over vilkår som kan anses som urimelige”, jfr. EUs forbrukeravtaledirektiv art. 3 nr. 3.⁸⁰ Grålisten punkt 1 bokstav c) angir at: ”Vilkår som har som formål eller virkning å fastsette den bindende forpliktelse for forbrukeren, mens den næringsdrivendes tjenesteytelse er underlagt et vilkår som kan oppfylles bare dersom den næringsdrivende vil” er urimelig.⁸¹ Sistnevnte punkt har overføringsverdi til den aktuelle tvisten. Dette da forbrukerne var bundet til å oppfylle sin del av avtalen, til tross for at selgeren ikke hadde bundet seg til noe så essensielt som ferdigstilling av boligene innen et gitt tidspunkt. Dersom domstolen hadde sett hen til listen ville de dermed trolig konkludert med at punkt 8.1 i standardavtalene var urimelig. Slik at den næringsdrivende måtte anses å ha bundet seg til ferdigstilling av boligene innen utgangen av 2007. Det tilsier at forbrukerne sannsynligvis ville fått medhold i sitt krav

⁷⁴ Rt. 2011 s. 670, se avsnitt 3

⁷⁵ Rt. 2011 s. 670, se avsnitt 14

⁷⁶ Rt. 2011 s. 670, se avsnitt 15

⁷⁷ Rt. 2011 s. 670, se avsnitt 24

⁷⁸ Rt. 2011 s. 670, jfr. avsnitt 41

⁷⁹ Giertsen 2014 s. 136

⁸⁰ Uautorisert norsk oversettelse.

⁸¹ Uautorisert norsk oversettelse.

dersom domstolen hadde sett hen til avtl. § 37 første ledd nr. 3. Dette indikerer at det ville hatt praktisk betydning for forbrukerne i den aktuelle standardavtaletvisten med selgeren at domstolen benyttet avtl. § 37 første ledd nr. 3, istedenfor ukklarhetsregelen, for å løse tvisten.

Rt. 2011 s. 679 omhandlet et krav om dagmulkt fra forbruker Erik O. Jacobsen mot Naturbetong AS (heretter omtalt; selgeren). Kravet begrunnet forbrukeren med standardvilkåret i punkt 11 i standardavtalen. Av punkt 11 fremgikk det at boligene er ”planlagt innflytningsklare” i løpet av 3. Kvartal 2007.⁸² Forbrukeren anførte at uttrykket tilsa at selgeren hadde forpliktet seg til å levere boligene senest innen utgangen av 3. Kvartal 2007.⁸³ Selgeren bestred dette.⁸⁴ Høyesterett tolket standardavtalen mellom partene for å løse tvisten. Domstolen viser i avsnitt 36 til Rt. 2011 s. 670 når det gjelder tolkning. Videre angis det at: ”Etter mitt syn er det enda klarere i denne saken enn i saken om ”Nye Major” at kontrakten ikke innebærer noe bindende tilsagn fra selgers side om overtakelse innen et visst tidspunkt”.⁸⁵ Ettersom ordlyden var klar tok domstolen verken standpunkt til om ukklarhetsregelen, eller avtl. § 37 første ledd nr. 3 kom til anvendelse. Til tross for dette ble avtalen ansett misligholdt. Dette da selgeren, på avtalepunktet, var klar over at prognosen for ferdigstilling av leilighetene i Krusegate 3 var uoverkommelig.⁸⁶ Som i Rt. 2011 s. 670 er det gode holdepunkter som tilsier at også denne tvisten kunne blitt ansett misligholdt på grunnlag av Grålisten, om Høyesterett hadde tatt standpunkt til om avtl. § 37 første ledd nr. 3 kom til anvendelse.⁸⁷ Vurderingen av Rt. 2011 s. 679 indikerer, på lik linje som Rt. 2011 s. 670, at det ville hatt praktisk betydning for forbrukeren i den aktuelle standardavtaletvisten med selgeren at domstolen benyttet avtl. § 37 første ledd nr. 3, istedenfor ukklarhetsregelen, for å løse tvisten.

En mulig grunn til at Høyesterett ikke så hen til avtl. § 37 første ledd nr. 3 og Grålisten ved vurderingene av tvistene i Rt. 2011 s. 670 og Rt. 2011 s. 679 er at lovgiver, ved inkorporering av EUs forbrukeravtaledirektiv i norsk avtalerett, valgte å ikke lovfeste Grålisten. Valget ble begrunnet med at en lovfesting av listen ville føre til et svakere forbrukervern enn det gjeldende norsk avtalerett allerede ga uttrykk for.⁸⁸ Ved denne uttalelsen indikerer lovgiver at

⁸² Rt. 2011 s. 679, jfr. avsnitt 10

⁸³ Rt. 2011 s. 679, se avsnitt 26

⁸⁴ Rt. 2011 s. 679, se avsnitt 18

⁸⁵ Rt. 2011 s. 679, jfr. avsnitt 37

⁸⁶ Rt. 2011 s. 679, se avsnitt 40-42

⁸⁷ Giertsen 2014 s. 136-137

⁸⁸ Ot.prp nr. 89 (1993-1994) s. 10

dersom en forbruker ikke vernes etter norsk rett, har vedkommende uansett ikke vern etter Grålisten.

En samlet vurdering av Rt. 2006 s. 1715, Rt. 2011 s. 670 og Rt. 2011 s. 679 tilsier at dersom ordlyden i en standardavtale er klar, vil forbrukeren verken kunne få medhold i sitt krav etter ukklarhetsregelen, eller avtl. § 37 første ledd nr. 3. Dette da begge tolkningsreglene oppstiller et krav om ”tvil om tolkningen”. Til tross for det tilsier en samlet vurdering av dommene også at det kan ha praktisk betydning for en forbruker i en standardavtaletvist med en næringsdrivende at Høyesterett benytter avtl. § 37 første ledd nr. 3, istedenfor ukklarhetsregelen, for å løse tvisten. Dette da det synes å være mer naturlig at domstolen ser hen til Grålisten om de benytter avtl. § 37 første ledd nr. 3, istedenfor ukklarhetsregelen. Forbrukeren vil da kunne få medhold i sitt krav etter Grålisten.

5 Lemping

5.1 Innledning

Lemping finner eventuelt sted etter at avtalen anses bindende for partene, og etter at avtalens innhold er kartlagt ved tolkning.⁸⁹ Rettsanvender kan da enten lempe avtalen som helhet, eller delvis. Dette gjøres dersom rettsanvender betrakter det som urimelig å opprettholde avtalen som helhet, eller deler av den.

Utgangspunktet i avtaleretten er at avtaler skal holdes, se Kong Christian Den Femtis Norske Lov (heretter omtalt; NL)⁹⁰ art. 5-1-2. Dette understrekes blant annet av Høyesterett i Rt. 2013 s. 769, der det angis at: ”Gjennomgående understrekes det klare utgangspunkt at avtaler skal holdes, og det er klart dekkende å si at det [avtl. § 36] er tale om en heller snever unntaksbestemmelse”.⁹¹ Dette begrunnes i behovet for tillitt mellom partene.⁹² Både avtl. §§ 36 og 37 første ledd nr. 1 er derfor å betrakte som snevre unntaksregler fra utgangspunktet.

Videre i fremstillingen vil det vurderes hvordan forbrukerhensynet vektlegges ved tvister om lemping av standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende. Den aktuelle vurderingen reiser en rekke problemstillinger. Det kan blant annet stilles spørsmål ved om utgangspunktet om at avtaler skal holdes står like sterkt ved standardavtaletvister mellom forbrukere og næringsdrivende, som ved andre typer avtaletvister. Videre kan det stilles spørsmål ved om terskelen for lemping er lavere ved standardavtaletvister mellom forbrukere og næringsdrivende, enn ved andre typer avtaletvister. Endelig er det av interesse om forbrukerhensynet får ulik vekt ut ifra hvilke ressurser forbrukeren i standardavtaletvisten har.

5.2 Rettslige utgangspunkter

Rettslige utgangspunkter er ulovfestet rett, basert på rettspraksis og juridisk teori, EUs forbrukeravtaledirektiv, og avtl. §§ 36 og 37 første ledd nr. 1.

⁸⁹ Woxholth 2014a s. 310

⁹⁰ Lov av 15. April 1687

⁹¹ Rt. 2013 s. 769, jfr. avsnitt 44

⁹² Woxholth 2014a s. 24

5.3 Avtaleloven § 36

5.3.1 Anvendelsesområde og formål

Ordlyden til avtl. § 36 tilsier at bestemmelsen er en alminnelig lempingsregel. Det fører til at bestemmelsen kan anvendes på alle typer avtaletvister om lemping, herunder standardavtaletvister mellom forbrukere og næringsdrivende. Det er imidlertid viktig å understreke at bestemmelsen er generell, og at den derfor får betydning ut over området for forbrukerbeskyttelse ved standardavtaletvister.⁹³

Formålet med avtl. § 36 er ”å beskytte *den svake kontraktpart* mot den annen parts mulige misbruk av avtalefriheten” (min kursivering).⁹⁴ I et standardavtaleforhold mellom en forbruker og en næringsdrivende betraktes normalt førstnevnte som den svake part i avtaleforholdet. Grunnen til det er at vedkommende gjerne er ressurs svak i forhold til den næringsdrivende. Selve grunnlaget for formålet var særlig å forsterke en forbrukers posisjon i et standardavtaleforhold med en næringsdrivende.⁹⁵

5.3.2 Vern av den svake part

I den videre fremstillingen vil det først angis hva avtl. § 36 stadfester. Deretter vil det tas stilling til forbrukerhensynets vekt og terskelproblematikken, ved rimelighetsvurderingen.

Avtl. § 36 første ledd angir at en avtale, helt eller delvis, kan lempes, dersom det ville virke ”urimelig eller være i strid med god forretningsskikk” å gjøre den gjeldende. Ordlyden tilsier at bestemmelsen oppstiller to alternative vilkår. Betydningen av vilkåret ”i strid med god forretningsskikk” er imidlertid ”neppe stor [ved siden av urimelighetskriteriet]”.⁹⁶ Dette underbygges blant annet av Høyesterett i Rt. 2013 s. 388 – Røeggen-dommen, der det angis at: ”Det som er i strid med god forretningsskikk, vil i regelen også være urimelig”.⁹⁷

Alternativet ble imidlertid tatt med i bestemmelsen fordi lovutvalget mente at det kan være

⁹³ Woxholth 2014a s. 297

⁹⁴ Ot.prp nr. 5 (1982-1983) s. 3, se NOU 1979: 32 s. 39

⁹⁵ Giertsen 2014 s. 205

⁹⁶ Ot.prp nr. 5 (1982-1983) s. 31

⁹⁷ Rt. 2013 s. 388, jfr. avsnitt 52

grunn til ”å framheve den betydning som oppreden i strid med god forretningsskikk bør tillegges ved praktisering av lempingsregelen”.⁹⁸

Avtl. § 36 annet ledd angir at rettsanvender ved vurderingen av om en avtale kan lempes skal ta hensyn til ”avtalens innhold, *partenes stilling* og forholdene ved avtalens inngåelse [... i tillegg til] senere inntrådte forhold og omstendighetene for øvrig” (min kursivering). Av forarbeidene fremgår det at domstolen ved spørsmålet om en avtale, eller en del av en avtale kan lempes må vurdere ”om vilkåret i det konkrete tilfelle er så urimelig at dommeren ikke finner å kunne opprettholde det uforandret”.⁹⁹ Dette indikerer at terskelen generelt er høy, for at en avtale, eller en del av en avtale skal kunne lempes etter avtl. § 36. Ved spørsmålet om en avtale kan lempes må det foretas en konkret rimelighetsvurdering. I det følgende vil det ses hen til dommer for å klargjøre hvordan forbrukerhensynet vektlegges ved rimelighetsvurderinger av standardavtaletvister mellom forbrukere og næringsdrivende, etter avtl. § 36. Herunder vil det særlig tas stilling til terskelproblematikken; Er terskelen for lemping lavere ved en standardavtaletvist mellom en forbruker og en næringsdrivende, enn ved andre typer avtaletvister? Eller er terskelen statisk, men anses enklere overskredet, fordi en forbruker er involvert i tvisten?

Rt. 1991 s. 147 – Bergrådveien-dommen¹⁰⁰ omhandlet en tvist om en husleieavtale mellom forbruker Solveig Berntsen (heretter omtalt; Berntsen) og A/S Bergrådveien 29 B (heretter omtalt; Bergrådveien). Tvisten ble løst med avtl. § 36 som rettslig grunnlag. Saken ble avgjort før EUs forbrukeravtaledirektiv ble vedtatt. Berntsen anførte at ettersom hun var en dame på 89 år hadde hun behov for en trygg bosituasjon. Videre anførte hun at det måtte legges vekt på at hun var den underlegne part i avtaleforholdet.¹⁰¹ Bergrådveien bestred dette.¹⁰² Ved rimelighetsvurderingen måtte Høyesterett veie forbrukerhensynet opp mot Bergrådveiens forventning om at avtalen skulle holdes. Med andre ord måtte Høyesterett vurdere om behovet for vern av den svake part veide tyngre enn hensynet til den næringsdrivende, og dens behov for forutberegnelighet. Ved vurderingen la Høyesterett betydelig vekt på at Bergrådveien var en profesjonell utleier. Dette gjorde domstolen ved å legge avgjørende vekt på sosiale hensyn.¹⁰³ Berntsen fikk av den grunn medhold i sitt krav etter avtl. § 36, og resultatet ble i

⁹⁸ Ot.prp nr. 5 (1982-1983) s. 31

⁹⁹ Ot.prp nr. 5 (1982-1983) s. 30

¹⁰⁰ Dissens 3-2

¹⁰¹ Rt. 1991 s. 147, se s. 150

¹⁰² Rt. 1991 s. 147, se s. 149

¹⁰³ Rt. 1991 s. 147, se s. 152

hovedsak begrunnet med forbrukerhensynet. Avgjørelsen fører til at en kan stille spørsmål ved om utgangspunktet om at avtaler skal holdes ikke står like sterkt ved standardavtaletvister mellom forbrukere og næringsdrivende, som ved andre typer avtaletvister. Grunnlaget for spørsmålet er at dersom partene i saken hadde vært jevnbyrdige ville domstolen naturlig nok ikke ha kunnet legge vekt på forbrukerhensynet. Videre ville behovet for forutberegnelighet om at avtalen skal holdes trolig blitt tillagt stor vekt. Grunnen til det er at to jevnbyrdige parter i et avtaleforhold må kunne ha en beskyttelsesverdig forventning om at avtalen skal holdes. Det trekker i retning av at resultatet i dommen trolig ville blitt det motsatte om det hadde vært to jevnbyrdige parter i avtaleforholdet. Dette indikerer at muligheten til å legge vekt på forbrukerhensynet indirekte resulterer i at utgangspunktet om at avtaler skal holdes ikke står like sterkt ved standardavtaletvister mellom forbrukere og næringsdrivende, som ved avtaletvister mellom jevnbyrdige parter.

Videre indikerer vurderingen av Rt. 1991 s. 147 at terskelen for lemping ikke er lavere ved en standardavtaletvist mellom en forbruker og en næringsdrivende, enn ved andre typer avtaletvister. Terskelen er statisk uavhengig av hvilken type avtaletvist det er tale om. Rettsanvenders mulighet til å legge avgjørende vekt på forbrukerhensynet i slike tvister fører imidlertid til at terskelen enklere blir ansett overskredet. Terskelen ble ansett overskredet i den foreliggende tvisten ettersom Solveig Berntsen, som en forbruker, var involvert, slik at domstolen kunne legge avgjørende vekt på forbrukerhensynet.

Rt. 1995 s. 1540 – Sinnsvekket kausjonist-dommen¹⁰⁴ omhandlet spørsmålet om en kausjons – og pantsettelseserklæring kunne kjennes ugyldig etter avtl. § 36. Partene i saken var DNB Boligkreditt AS (heretter omtalt; DNB) og forbruker A. Sistnevnte hadde diagnosen ”schizofreni-paranoid”.¹⁰⁵ DNB la ned påstand om at avtl. § 36 måtte brukes med varsomhet, og at de ikke hadde noen veiledningsplikt overfor A. Videre anførte de at: ”Sterke reelle grunner taler mot å bruke *individuelle sosiale hensyn* som grunnlag for tilsidesettelse eller revisjon” (min kursivering). De begrunnet dette med behovet for forutberegnelighet.¹⁰⁶ A bestred dette.¹⁰⁷ Ved rimelighetsvurderingen måtte Høyesterett veie forbrukerhensynet opp mot DNBs forventning om at avtalen skulle holdes. Høyesterett anga at DNB i utgangspunktet ikke hadde noen generell informasjonsplikt overfor kausjonist og

¹⁰⁴ Dissens 4-1

¹⁰⁵ Rt. 1995 s. 1540, se s. 1541

¹⁰⁶ Rt. 1995 s. 1540, se s. 1543

¹⁰⁷ Rt. 1995 s. 1540, se s. 1543-1544

realkausjonist i etableringsfasen.¹⁰⁸ I denne saken fremsto imidlertid ikke kredittytelsen som ordinær. I tillegg la Høyesterett til grunn at DNB ikke hadde foretatt de nødvendige undersøkelser knyttet til As økonomiske forhold før avtaleinngåelse. DNB kunne da ikke sies å ha en beskyttelsesverdig forventning om at avtalen skulle holdes.¹⁰⁹ Sikkerhetsstillelsen måtte derfor settes til side etter avtl. § 36, og resultatet ble i hovedsak begrunnet med forbrukerhensynet. Avgjørelsen støtter dermed opp under standpunktet fra Rt. 1991 s. 147, om at muligheten til å legge vekt på forbrukerhensynet indirekte resulterer i at utgangspunktet om at avtaler skal holdes ikke står like sterkt ved standardavtaletvister mellom forbrukere og næringsdrivende, som ved avtaletvister mellom jevnbyrdige parter. Det er imidlertid verdt å legge merke til at Høyesterett, i Rt. 1995 s. 1540, trolig la stor vekt på at A hadde en alvorlig sinnslidelse, da de valgte å fravike utgangspunktet om at avtaler skal holdes.

Videre underbygger vurderingen av Rt. 1995 s. 1540 standpunktet fra Rt. 1991 s. 147, om at terskelen for lemping ikke er lavere ved en standardavtaletvist mellom en forbruker og en næringsdrivende, enn ved andre typer avtaletvister. Terskelen blir imidlertid enklere ansett overskredet i en lempingstvist om en standardavtale mellom en forbruker og en næringsdrivende, enn ved andre typer avtaletvister. Dette da en forbruker er involvert i tvisten, slik at forbrukerhensynet kan tillegges vekt. Det ville vært uheldig om terskelen for lemping hadde vært lavere ved en standardavtaletvist mellom en forbruker og en næringsdrivende, enn ved andre typer avtaletvister. Grunnen til det er at om så var tilfelle ville forbrukeren fått et dobbeltvern, ved å eventuelt både vernes ved en lavere terskel for lemping, og ved forbrukerhensynet.

5.4 Avtaleloven § 37

5.4.1 Anvendelsesområde og formål

Avtl. § 37 første ledd nr. 1 anvendes på avtaletvister om lemping mellom forbrukere og næringsdrivende, der avtalevilkårene ikke er individuelt forhandlet, jfr. første ledd første punktum. Ut over dette er vilkårene som må være oppfylt for å vernes etter avtl. § 37 første ledd nr. 1 tilsvarende som vilkårene i avtl. § 36. Ordlyden tilsier med det at avtl. § 37 første ledd nr. 1 har et snevrere anvendelsesområde enn avtl. § 36. Formålet med innføringen av

¹⁰⁸ Rt. 1995 s. 1540, se s. 1546

¹⁰⁹ Rt. 1995 s. 1540, se s. 1547

avtl. § 37 første ledd nr. 1 var ikke å innskrenke ”anvendelsesområdet for avtaleloven § 36”.¹¹⁰ Paragraf 37 første ledd nr. 1 ble med andre ord ikke innført i avtaleloven for å foreta noen innskrenkninger i forhold til allerede gjeldende rett på området.

Formålet med avtl. § 37 er å sikre forbrukeres stilling i samsvar med EUs forbrukeravtaledirektiv i forhold til standardavtaler de inngår med næringsdrivende.¹¹¹ I forarbeidene angis det at formålet med avtl. § 37 er ”å sikre forbrukerens stilling i forhold til avtalevilkår som ikke har vært gjenstand for individuell forhandling mellom partene”.¹¹² Med andre ord er formålet med avtl. § 37 å forsterke vernet av forbrukere som inngår standardavtaler med næringsdrivende.

5.4.2 Vern av forbruker

I den videre fremstillingen vil det vurderes hvordan forbrukerhensynet vektlegges ved spørsmål om lemping av standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende, etter avtl. § 37 første ledd nr. 1. Herunder vil det særlig tas stilling til likevektsproblematikken; Får forbrukerhensynet ulik vekt ut ifra hvilke ressurser forbrukeren i standardavtaletvisten har?

Norske domstoler har vært tilbakeholdne med å bygge sine avgjørelser direkte på EUs forbrukeravtaledirektiv. Rt. 2013 s. 388 – Røeggen-dommen er den første, og så langt eneste dom der Høyesterett går nærmere inn på avtl. § 37 første ledd nr. 1 og EUs forbrukeravtaledirektiv. I sistnevnte som la domstolen avgjørende vekt på forbrukerhensynet ved vurderingen av standardavtaletvisten mellom forbrukeren og den næringsdrivende. Giertsen angir at dommen er ”et taktskifte fra Høyesterett”.¹¹³ Høyesterett sine drøftelser i Rt. 2012 s. 355 – Lognvik-dommen¹¹⁴ og Rt. 2012 s. 1926 – Fokus Bank-dommen kan belyse Giertsen sin uttalelse. Dette da det at de næringsdrivende inngikk standardavtaler med forbrukere ikke direkte ble tillagt vekt av domstolen i de sistnevnte sakene. Rt. 2012 s. 355 og Rt. 2012 s. 1926 kan av den grunn bidra til å avklare likevektsproblematikken, til tross for at avtl. § 37 første ledd nr. 1 og EUs forbrukeravtaledirektiv ikke ble benyttet for å løse tvistene i avgjørelsene. Dommene vil derfor ses hen til i det følgende, på lik linje som Rt. 2013 s. 388.

¹¹⁰ Ot.prp nr. 89 (1993-1994) s. 3

¹¹¹ Woxholth 2014a s. 366

¹¹² Ot.prp nr. 89 (1993-1994) s. 3

¹¹³ Giertsen 2014 s. 243

¹¹⁴ Dissens 4-1

Rt. 2012 s. 355 omhandlet en tvist mellom forbrukerne Halvor Lognvik og Harald Lognvik, og Storebrand Bank ASA (heretter omtalt; banken). Problemstillingen som ble reist i saken var om standardavtaler om kjøp av lånefinansierte sammensatte investeringsprodukter var ugyldige. Høyesterett innleder urimelighetsvurderingen med å angi at "[...] ikke enhver skjevhet i et avtaleforhold medfører lempingsadgang etter bestemmelsen [avtl. § 36], jfr. Ot.prp.nr.5 (1982-1983) side 30".¹¹⁵ Det angis med det at terskelen for lemping generelt er høy, uavhengig av hvilken type avtaleforhold som er omtvistet. Videre legges imidlertid til grunn at: "Avtaleforholdets egenart står [...] sentralt ved vurderingen".¹¹⁶ Deretter vises det til Ot.prp.nr.5 (1982-1983) s. 11 om at det "... viktigste hensyn bak en generell lempingsregel er å beskytte den svake part i avtaleforholdet mot at den andre part misbruker avtalefriheten ved å utnytte sin sterke avtaleposisjon, sin innsikt og erfaring etc til å skaffe seg urimelige fordeler på den andre parts bekostning" (min kursivering).¹¹⁷ Dette indikerer at forbrukerhensynet i utgangspunktet har en sentral rolle ved spørsmål om lemping av standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende. Til tross for denne uttalelsen problematiserer ikke Høyesterett betydningen av ulikevekten mellom forbrukerne og banken i den aktuelle tvisten. En kan stille spørsmål ved om grunnen til det var at Halvor Lognvik og Harald Lognvik var høyt utdannede personer, som var kjent med risiko forbundet med investeringer. Med andre ord; Ble forbrukerhensynet ikke tillagt vekt av den grunn at forbrukerne i den aktuelle tvisten var ressurssterke forbrukere som ikke har krav på et særlig vern?

Innledningsvis i dommen viser Høyesterett til at Halvor Lognvik er utdannet ingeniør, og at Harald Lognvik er student ved BI.¹¹⁸ Det at Høyesterett berører dette trekker i retning av at domstolen ikke vektla forbrukerhensynet av den grunn at forbrukerne i tvisten var å betrakte som ressurssterke. Med andre ord virker det som om Høyesterett differensierer mellom forskjellige typer forbrukere, og mener at Halvor Lognvik og Harald Lognvik som ressurssterke forbrukere ikke har krav på et særlig vern. Kun dersom forbrukerne hadde blitt betraktet som ressurssvake ville de hatt krav på et særlig vern. På den annen side berører ikke Høyesterett forbrukernes utdannelse ved selve drøftelsen av tvisten. Det trekker i retning av at forbrukernes ressurser var uvesentlig for at Høyesterett ikke la vekt på forbrukerhensynet. Sistnevnte standpunkt støttes opp under av at det avgjørende argumentet for konklusjonen

¹¹⁵ Rt. 2012 s. 355, jfr. avsnitt 55

¹¹⁶ Rt. 2012 s. 355, jfr. avsnitt 56

¹¹⁷ Rt. 2012 s. 355, jfr. avsnitt 58

¹¹⁸ Rt. 2012 s. 355, se avsnitt 2

synes å være at forbrukerne generelt hadde fått tilstrekkelig informasjon om de sammensatte investeringsproduktene. Høyesterett sin drøftelse av tvisten indikerer at det at forbrukerne var å betrakte som ressurssterke ikke var utslagsgivende for at domstolen konkluderte med at de hadde fått tilstrekkelig informasjon. En samlet vurdering tilsier at forbrukernes utdanning og kjennskap til investeringer ikke var grunnen til at forbrukerhensynet ikke ble tillagt vekt av Høyesterett i drøftelsen. Høyesterett valgte kun å ikke legge vekt på forbrukerhensynet ved rimelighetsvurderingen av standardavtalene i Rt. 2012 s. 355.

Rt. 2012 s. 1926 omhandlet en tvist mellom både forbrukere og ikke-forbrukere, og Fokus Bank, filial av Danske Bank A/S (heretter omtalt; banken). Problemstillingen som ble reist i saken var om standardavtaler om kjøp av et finansielt produkt – noter – var ugyldige. Høyesterett legger innledningsvis til grunn at ved den konkrete rimelighetsvurderingen må det sees hen til verdipapirhandelloven (heretter omtalt; vphl.)¹¹⁹, om den næringsdrivendes plikter. Herunder må det ses hen til kravet til ”god forretningsskikk” i vphl. § 9-2 første og annet ledd.¹²⁰ Det som er ”god forretningsskikk” overfor en næringsdrivende, er ikke nødvendigvis å betrakte som ”god forretningsskikk” overfor en forbruker. Ved drøftelsen av den aktuelle tvisten skiller ikke Høyesterett mellom forbrukerne og ikke-forbrukerne. Dette skyldes anførselen fra partene om at ”[...] resultatet ville bli det samme for samtlige av de ankende parter”, slik at domstolen ikke trengte å skille mellom forbrukerne og ikke-forbrukerne i sin drøftelse.¹²¹ Til tross for partenes anførsel kan det stilles spørsmål ved hvorfor ikke Høyesterett engang kommenterer at det både var forbrukere og ikke-forbrukere involvert i tvisten. Dette da bankens informasjonsplikt overfor en forbruker er strengere enn overfor en som ikke er forbruker.¹²² Det synes imidlertid at Høyesterett trekker frem forbrukervernet som et moment i drøftelsen ettersom de angir at: ”Banken pliktet å gi de nødvendige opplysninger om det finansielle produktet, blant annet *i lys av kundens investeringserfaring*” (min kursivering).¹²³ Til tross for denne uttalelsen problematiserer ikke Høyesterett betydningen av ulikevekten mellom forbrukerne og banken i den aktuelle tvisten. En kan stille spørsmål ved om grunnen til det var at forbrukerne var velstående privatkunder. Med andre ord; Ble forbrukerhensynet ikke tillagt vekt av den grunn at forbrukerne i den aktuelle tvisten var ressurssterke forbrukere som ikke har krav på et særlig vern?

¹¹⁹ Lov av 19. Juni 1997 om verdipapirhandel (opphevet)

¹²⁰ Rt. 2012 s. 1926, se avsnitt 50

¹²¹ Rt. 2012 s. 1926, jfr. avsnitt 18

¹²² Førstad 2013 328-329, Kjørven 2013 s. 20

¹²³ Rt. 2012 s. 1926, jfr. avsnitt 51

Innledningsvis i dommen viser Høyesterett til at forbrukerne i tvisten er ”velstående privatkunder”.¹²⁴ Det at Høyesterett berører dette trekker i retning av at domstolen ikke vektla forbrukerhensynet av den grunn at forbrukerne i tvisten var å betrakte som ressurssterke. De har med det ikke krav på et særlig vern på lik linje som ressursvake forbrukere. På den annen side berører ikke Høyesterett dette momentet ved selve drøftelsen av tvisten, hvilket trekker i motsatt retning. Sistnevnte standpunkt støttes opp under av at det utslagsgivende argumentet for konklusjonen synes å være finanskrisen, som var grunnen til at forbrukerne tapte på investeringene sine. Domstolen mente at dette ikke var noe banken kunne forutse.¹²⁵ Høyesterett sin drøftelse av tvisten indikerer at dette argumentet ville fått avgjørende betydning uavhengig av om forbrukerne i tvisten ikke var å betrakte som ressurssterke. En samlet vurdering tilsier at hvor velstående forbrukerne var ikke var grunnen til at forbrukerhensynet ikke ble tillagt vekt av Høyesterett i drøftelsen. Høyesterett valgte kun, som i Rt. 2012 s. 355, å ikke legge vekt på forbrukerhensynet ved rimelighetsvurderingen av standardavtalene i Rt. 2012 s. 1926.

Rt. 2013 s. 388 omhandler en tvist mellom småsparer Ivar Petter Røeggen (heretter omtalt; Røeggen) og DNB Bank ASA (heretter omtalt; DNB). Problemstillingen som ble reist i saken var om en standardavtale om kjøp av lånefinansierte investeringer i to aksjeindeksobligasjoner var ugyldige. Førstvoterende dommer Noer innleder urimelighetsvurderingen med å vurdere betydningen av avtl. § 37 første ledd nr. 1 sett i lys av avtl. § 36. Det angis at ”partenes stilling” skal vektlegges ved rimelighetsvurderingen av avtalen. Deretter presiseres at: ”Når en avtale er inngått mellom en næringsdrivende og en forbruker, vil dette elementet gjennomgående stå sentralt”.¹²⁶ Videre angis at: ”Jeg vil [...] føye til at direktivet må ses som uttrykk for et generelt syn om at *forbrukere i møte med profesjonelle aktører har et særlig vern*. Den betydelige tyngde forbrukerperspektivet har fått, må reflekteres i den konkrete rimelighetsvurderingen” (min kursivering).¹²⁷ Uttalelsen indikerer at Høyesterett mener at forbrukere i standardavtaletvister med næringsdrivende helt generelt har et særegent vern. Videre i drøftelsen angir domstolen at: ”Røeggen var en *ikke-profesjonell investor*” (min kursivering), og at DNBs opplysningsplikt derfor må bedømmes strengt.¹²⁸ Det er her Rt. 2013 s. 388 skiller seg i størst grad fra Rt. 2012 s. 355 og Rt. 2012 s.

¹²⁴ Rt. 2012 s. 1926, se avsnitt 2

¹²⁵ Rt. 2012 s. 1926, se avsnitt 56

¹²⁶ Rt. 2013 s. 388, jfr. avsnitt 54

¹²⁷ Rt. 2013 s. 388, jfr. avsnitt 61

¹²⁸ Rt. 2013 s. 388, se avsnitt 125

1926. Dette da forbrukerhensynet sto sentralt ved domstolens drøftelse av tvisten i Rt. 2013 s. 388, i motsetning til i de øvrige dommene. En kan stille spørsmål ved om forbrukerhensynet ble tillagt vekt av den grunn at Røeggen var å betrakte som en ressurs svak forbruker som har krav på et særlig vern.

I Rt. 2013 s. 388 viser Høyesterett til at Røeggen er en småsparar.¹²⁹ Det at Høyesterett berører dette momentet ved selve drøftelsen av tvisten trekker i retning av at domstolen vektla forbrukerhensynet av den grunn at Røeggen var å betrakte som en ressurs svak forbruker. På den annen side kan det ikke sies å være noen store ressursmessige forskjeller mellom forbrukerne i Rt. 2012 s. 355 som ikke fikk medhold i sitt krav, og Røeggen som fikk medhold i sitt krav. Halvor Lognvik, i Rt. 2012 s. 355, som var utdannet ingeniør, hadde vært fungerende gårdbruker siden 1979.¹³⁰ Videre hadde han kr. 770 000 i investerbare midler.¹³¹ Røeggen på sin side var mellomleder i et elektronikkfirma, og hadde en nettoformue på kr. 750 000.¹³² Det trekker i retning av at det at Røeggen var å betrakte som en ressurs svak forbruker ikke var utslagsgivende for at Høyesterett la vekt på forbrukerhensynet i drøftelsen. Sistnevnte standpunkt støttes opp under av Høyesterett sin uttalelse i Rt. 2013 s. 388 om at "[...] forbrukere i møte med profesjonelle aktører har et særlig vern".¹³³ Ved denne uttalelsen legger domstolen til grunn at rettsanvendere ikke kan skille mellom typer forbrukere i standardavtaletvister med næringsdrivende. Det later heller ikke til at Høyesterett gjør det ved vurderingen av tvisten mellom Røeggen og DNB. Det avgjørende argumentet for domstolens konklusjon synes å være at Røeggen generelt ikke hadde fått tilstrekkelig informasjon om investeringsproduktene. Høyesterett sin drøftelse av tvisten indikerer at det at Røeggen var å betrakte som ressurs svak ikke var utslagsgivende for at domstolen konkluderte med at han ikke hadde fått tilstrekkelig informasjon.¹³⁴ En samlet vurdering tilsier at det at Røeggen var en småsparar ikke var grunnen til at forbrukerhensynet ble tillagt vekt av Høyesterett i drøftelsen. Høyesterett valgte kun å legge avgjørende vekt på forbrukerhensynet ved rimelighetsvurderingen av standardavtalen i Rt. 2013 s. 388, i motsetning til hva de gjorde i Rt. 2012 s. 355 og Rt. 2012 s. 1926.

¹²⁹ Rt. 2013 s. 388, se avsnitt 99 og 128

¹³⁰ Rt. 2012 s. 355, se avsnitt 2

¹³¹ Rt. 2012 s. 355, se avsnitt 3

¹³² Se LB-2010-176553

¹³³ Rt. 2013 s. 388, se avsnitt 61

¹³⁴ Rt. 2013 s. 388, se avsnitt 129

En samlet vurdering av Rt. 2012 s. 355, Rt. 2012 s. 1926 og Rt. 2013 s. 388 trekker i retning av at Høyesterett ikke tillegger forbrukerhensynet ulik vekt ut ifra hvilke ressurser forbrukeren i standardavtaletvisten har. Med andre ord differensierer ikke domstolen mellom forskjellige typer forbrukere, og mener at kun ressursvake forbrukere i standardavtaletvister med næringsdrivende har krav på et særlig vern. Vurderingen av Rt. 2013 s. 388 indikerer at Høyesterett trolig kun var uenig med sine egne avgjørelser i Rt. 2012 s. 355 og Rt. 2012 s. 1926. Domstolen rettet av den grunn opp sine tidligere avgjørelser med Rt. 2013 s. 388.

Rt. 2013 s. 388 ble avsagt av et enstemmig storkammer. Dommen har derfor spesielt stor rettskildemessig vekt. Til tross for dette synes dommen å ha liten eller ingen overføringsverdi til andre avtaletvister. Dette da rettsanvender ved vurderingen av om en standardavtale kan lempes må foreta en konkret rimelighetsvurdering av den aktuelle avtalen. En forbruker som inngår en standardavtale med en næringsdrivende, der avtalen kan sammenlignes med standardavtalen i Rt. 2013 s. 388, står imidlertid trolig sterkere nå enn før dommen ble avsagt. Dette tilsier at sistnevnte dom til en viss grad styrker forbrukervernet. Det blir spennende å se om vektleggingen av forbrukerhensynet vil bli fulgt opp i senere tilsvarende saker, både av Høyesterett selv og av andre domstoler i Norge.

6 De lege ferenda

Det skilles mellom uttrykkene ”de lege lata” og ”de lege ferenda”. De lege lata betyr slik retten er, mens de lege ferenda betyr slik retten burde være. I det følgende vil det foretas en de lege ferenda-vurdering. Det vil gis uttrykk for hvordan jeg mener at retten om tolkning og lemping av standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende burde være.

Ved inkorporeringen av EUs forbrukeravtaledirektiv i norsk avtalerett ble ikke Grålisten lovfestet. Det ble gitt uttrykk for at det ville være ”[...] uheldig å lovfeste en slik liste med eksempler på vilkår som kan anses som urimelige”. Dette ble begrunnet med at en lovfesting av listen ville føre til et svakere forbrukervern enn det gjeldende norsk avtalerett allerede ga uttrykk for.¹³⁵ Vurderingene i oppgaven av Rt. 2011 s. 670 og Rt. 2011 s. 679 indikerer at en lovfesting av Grålisten trolig tvert imot ville ført til et bedre forbrukervern enn det norsk avtalerett gir uttrykk for. Det tilsier at Grålisten burde lovfestes i norsk avtalerett.

I Rt. 2012 s. 355 og Rt. 2012 s. 1926 fikk forbrukerne som hadde inngått standardavtaler med næringsdrivende ikke medhold i sine krav om lemping. Ved vurderingene av tvistene la ikke Høyesterett vekt på EUs forbrukeravtaledirektiv. Dette kan skyldes uttalelsen i forarbeidene om at avtl. § 36 synes å ha et ”mindre strengt urimelighetskriterium” enn det som oppstilles i EUs forbrukeravtaledirektiv.¹³⁶ Ettersom forbrukerne ikke var vernet etter norsk avtalerett, ville de ut i fra dette synspunktet uansett ikke ha vern etter EUs forbrukeravtaledirektiv. I Rt. 2013 s. 388 fikk forbrukeren medhold i sitt krav om lemping av en standardavtale vedkommende hadde inngått med en næringsdrivende. Høyesterett trakk frem EUs forbrukeravtaledirektiv som et viktig moment ved vurderingen av tvisten. Dette indikerer at lovgivers uttalelse om at avtl. § 36 har et ”mindre strengt urimelighetskriterium” enn direktivet ikke stemmer. Rettsanvendere burde derfor bruke EUs forbrukeravtaledirektiv mer aktivt ved lempingstvister om standardavtaler mellom forbrukere og næringsdrivende. Dette for å gi forbrukere i standardavtaletvister med næringsdrivende et best mulig vern. En konsekvens av en mer aktiv bruk av det aktuelle direktivet vil trolig være en økt forutberegnelighet om vern, hos forbrukere som inngår standardavtaler med næringsdrivende.

¹³⁵ Ot.prp nr. 89 (1993-1994) s. 10

¹³⁶ Ot.prp nr. 89 (1993-1994) s. 8

Litteraturliste

Publiserte skrifter:

Bøker:

Giertsen, Johan. Avtaler, 3. Utgave, 2014

Hagstrøm, Viggo. Obligasjonsrett, 2. Utgave, 2011

Hov, Jo og Høgberg, Alf Petter. Alminnelig avtalerett, 1. Utgave, 2009

Lilleholt, Kåre. Knophs oversikt over norges rett, 14. Utgave, 2014

Martinussen, Roald. Forbrukerkjøp, 2. Utgave, 2010

Woxholth, Geir. Avtalerett, 9. Utgave, 2014a

Woxholth, Geir. Avtalerett i et nøtteskall, 2. Utgave, 2014b

Artikler:

Færstad, Jan-Ove. En kommentar til Høyesteretts avgjørelse i Fokus Bank-saken, Rt-2012-1926, Lov og Rett, 2013 s. 323-336

Høgberg, Alf Petter. Tolkingsstiler ved kontraktstolkning – en introduksjon, Jussens Venner, 2006 s. 61-180

Jacobsen, Eivind. Forbrukerhensyn, helsemessig trygg mat og nytt Mattilsyn, 2003

Kjørven, Marte Eidsand. Fokus Bank-saken – Rt-2012-1926, Nytt i privatretten, nr. 1 2013 s. 19-20

Nisja, Ola. Standardvilkår – en oversikt, Tidsskrift for forretningsjus, 2003 s. 302-315

Internettlenke:

<http://jusinfo.no/index.php?site=default/721/839/881/885> (Besøkt: 26.01.2016)

Forarbeider:

Ot.prp nr. 38 (1979-1980) om lov om endringer i lov av 16. Juni 1972 nr. 47 om kontroll med markedsføring (regler om regulering og kontroll av standardkontrakter)

Ot.prp nr. 5 (1982-1983) om lov om endringer i avtaleloven 31. Mai 1918 nr. 4, m.m. (generell formuerettslig lempingsregel)

Ot.prp nr. 89 (1993-1994) om lov om endring i avtaleloven

NOU 1979: 32 Formuerettslig lempningsregel

Rådskonklusjon 93/13/EØF av 5. April 1993 om urimelige vilkår i forbrukeravtaler (EUs forbrukeravtaledirektiv)

Lover:

Lov av 15. April 1687 (Kong Christian Den Femtis Norske Lov)

Lov av 31. Mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljeserklæringer (avtaleloven)

Lov av 19. Juni 1997 nr. 79 om verdipapirhandel (verdipapirhandelloven) (opphevet)

Lov av 21. Juni 2002 nr. 34 om forbrukerkjøp (forbrukerkjøpsloven)

Lov av 9. Januar 2009 nr. 2 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår mv. (markedsføringsloven)

Lov av 20. Juni 2014 nr. 27 om opplysningsplikt og angrerett ved fjernsalg og salg utenom faste forretningslokaler (angrerettloven)

DCFR 2009 (Draft Common Frame of Reference)

UNIDROIT Principles 2010 (Unidroit Principles of International Commercial Contracts)

Dommer:

TOSLO-2009-118690

LB-2010-176553

Rt. 1981 s. 445

Rt. 1988 s. 1317

Rt. 1991 s. 147

Rt. 1993 s. 564

Rt. 1995 s. 1540

Rt. 1997 s. 1807

Rt. 2002 s. 1155

Rt. 2006 s. 1715

Rt. 2010 s. 1345

Rt. 2011 s. 670

Rt. 2011 s. 679

Rt. 2011 s. 1553

Rt. 2012 s. 355

Rt. 2012 s. 1267

Rt. 2012 s. 1926

Rt. 2013 s. 388

Rt. 2013 s. 769